

Τουρκία: Από το μεταρρυθμιστικό στο αυταρχικό «εργολαβικό» Ισλάμ Αντιφάσεις και Αντιστάσεις

Στέφανος Πεσμαζόγλου
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας Παντείου
Συνεκδότης επιθ. Σύγχρονα Θέματα

Εισήγηση σε Ημερίδα οργανωμένη από τον σύλλογο «Φίλοι των ΑΣΚΙ»
(5 Ιουλίου 2013 από κοινού με Σία Αναγνωστοπούλου και συντονιστή τον Νίκο
Βαφέα)

1. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ.

Τουρκολόγος δεν είμαι. Αλλά παρακολουθώ τον λόγο περί Τουρκίας στα Ευρωπαϊκά, τα Ελληνικά και εμμέσως τα Τουρκικά μέσα (υπαινίσσομαι τις μεταφράσεις άρθρων και αναλύσεων Τούρκων διανοουμένων και όλως ιδιαιτέρως στην εξαιρετική και συστηματική δουλειά επιλογής και μετάφρασης από τα τουρκικά media της φίλης Φραγκούς Καράογλαν δημοσιογράφου και συγγραφέα που ζει στην Πόλη). Κάθε πρόβλεψη δεν μπορεί παρά να είναι παρακινδυνευμένη στους σημερινούς άστατους καιρούς που ζούμε με την ψυχο-πνευματική ενδότερη κακοκαιρία που μαίνεται μέσα μας. Για μένα εκτός από το καθεαυτό ενδιαφέρον των μεταπτώσεων και των ανατροπών στην Τουρκική και Οθωμανική Ιστορία το ιδιαίτερο ενδιαφέρον έγκειται για μας στην Ελλάδα στα στοιχεία αυτογνωσίας που αναδύονται από την ανάγνωση της Τουρκικής Συγχρονίας και της κοινής μας Οθωμανικής Ιστορίας είτε εξ αντανακλάσεων είτε εκ διαθλάσεων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως «τα τεκταινόμενα» στον κόσμο τούτο συνθέτουν μια αλληλουχία «απειροπάλμων δονήσεων»¹ που κρατάει ανθεκτικά τις λέξεις την κάθε μια με τις δικές της ιδιαιτερότητες τέτοιες που να μην επιτρέπουν εύκολες αναλογίες ακόμη περισσότερο ταυτίσεις. Η πολυχρωμία ή μάλλον η πολυφωνία αποτυπώνεται σε λέξεις φορτισμένες όπως: M(E)IDAN AL-TAHRIR I - Πλατεία Ελευθερίας, PORTA DEL SOL, ΣΥΝΤΑΓΜΑ, «OCCUPY WALL STREET», TAKSIM², SAO PAOLO, M(E)IDAN AL-TAHRIR II ανατροπή της Ι. ΣΗΜΕΡΑ. Ο γδούπος της κάθε λέξης έτσι όπως ακούγεται αναπάντεχα και εκρηκτικά στα ενημερωτικά μας δελτία εν μέσω ύποπτης σιωπής, επικάθεται επί της προηγούμενης ξεθωριάζοντας περαιτέρω την μνήμη μας. Χάριν οικονομίας προτάχθηκαν μερικοί τόποι-καμπάνες που διεγείρουν την μνήμη μας επικαλύπτοντας εκατοντάδες άλλους τόπους, πλατείες, συνοικίες που γράψανε την δική τους ιστορία.

Αρχικά τηλεγραφικά εξετάζουμε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που διέπουν την επιφάνεια και την βαθύτερη δομή των εξελίξεων· κατόπιν ορισμένες ιδιαιτερότητες / ιδιοτυπίες με άξονα πάντα την Τουρκία. Έπονται ορισμένες συγκρίσεις, ως προς τις παγίδες που κρύβουν· ο λόγος περί τρόπων σκέψης.

2. ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

A. ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΙΚΑ

¹ Η ορολογία της Μάτσης Χατζηλαζάρου, *Γράμματα στον Ανδρέα Εμπειρικό*, εκδόσεις Άγρα, 2013.

² Ετυμολογικά πέτρινη Δεξαμενή διοχέτευσης νερού στην ΚΠ· σήμερα το Taksim κεντρικός συγκοινωνιακός κόμβος.

Όσα παρατακτικά αναφέρω βασίζονται σε μέγα αριθμό αποκομμάτων εφημερίδων και δικτυακών ειδησεογραφικών τόπων Ελληνικών και Διεθνών και ειδικότερα για την Τουρκία επί προσθέτως στην συστηματική δουλειά αποδελτίωσης και μετάφρασης από τον Τουρκικό Τύπο της φίλης μας Φραγκούς Καράογλαν. Τα συμπεράσματα λοιπόν ως προς τα κοινά φαινομενικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων κινημάτων διεθνώς:

- Η νεολαιίστικη σύνθεση αυθόρμητων κινημάτων με την διεγερτική αίσθηση του πραγματοποιήσιμου (όχι το εφικτό του επαναστατικού όπως πιστεύαμε μερικοί το 1968)
- Πολλαπλότητα εκατοντάδων χιλιάδων μονάδων ανά τον κόσμο
- Η απουσία κομματικής/συνδικαλιστικής υποκίνησης και προεπιλεγμένων ηγετών (άλλο μετέπειτα η εκμετάλλευση εξεγέρσεων)
- Ακαριαία αμεσότητα οφειλόμενη στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (ενημέρωση, απομίμηση, κινητοποίηση)
- Η παγκοσμιοποιημένα μιμητική αναπαραγωγή της μάσκας του αγνώστου μου Guy Fawkes από τους Anonymous Hacktivists.
- Η συνεπαγόμενη ολιγότερο ή περισσότερο βίαιη καταστολή
- Η απόδοση από έκαστη εξουσία πρωταίτιων ευθυνών σε συνωμοσίες ξένων κέντρων, διεθνών ΜΜΕ με την συνεπικουρία εσωτερικών πεμπτοφαλαγγιτών.

B. ΒΑΘΥΤΕΡΑ ΚΟΙΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η οι ξεσηκωμοί στην Τουρκία συνδέονται άρρηκτα με μια γενικευμένη κρίση που μπορούμε κατά κάποιο τρόπο να οριοθετήσουμε το 2007-8 με την απαρχή κατάρρευσης προ βετίας χρηματο-πιστωτικών κολοσσών. Συμπληρωματικά στην οικονομικο-κοινωνική κρίση μια σοβαρότατη κρίση Δημοκρατίας διαπερνά πολυποίκιλα και διαβρωτικά τον κόσμο όλο (και την θεσμική Ευρώπη) και οξύνεται σε συνθήκες εκτάκτου ανάγκης με τις διαφορετικές της εκφάνσεις. Χρειάζεται να τονίζεται το αυτονόητο όταν πολλοί στην Ελλάδα και αλλού αρνούνται ακόμη και να προφέρουν την υποφώσκουσα γενικότερη κρίση επιδιώκοντας την αυτοενοχοποίηση του κάθε λαού ξεχωριστά. Εξίσου αυτονόητα χρειάζεται να τονίζεται πως η συνάρθρωση της Τουρκικής κρίσης –όπως άλλωστε και της Ελληνικής - με την υπαρκτότατη Ευρωπαϊκή κρίση διόλου δεν σημαίνει πως διαγράφουμε τις πολύ ιδιαίτερες, πολύ αποκλειστικά ξεχωριστές ιδιοτυπίες. Και αυτό χρειάζεται να επαναλαμβάνεται όσο αυτονόητο και εάν ηχεί καθόσον άλλοι με την μεγαλύτερη ευκολία ανάγουν τα πάντα αποκλειστικά στην κρίση «του συστήματος». Διαφεύγει ο κρίσιμος ρόλος του συνδέσμου «ΚΑΙ»: Υπάρχει ιδιαιτερότητα ΚΑΙ συνάμα Κανονικότητα στα παρατηρούμενα φαινόμενα.

3. ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ / ΙΔΙΟΤΥΠΙΕΣ

Η έκρηξη στην Τουρκία δεν είναι μεμονωμένη. Εντάσσεται στην τελευταία πενταετία των εξεγέρσεων στον κόσμο όλο. Επανερχόμενοι και διευρύνοντας τα αρχικά σχόλια για μια επιταχυνόμενα «μετακινούμενη άμμο» που ζούμε όπου δεν ξέρουμε τι θα μας ξημερώσει, έχουμε να επισημάνουμε χρονολογικά ενδεικτικά τα εξής:

- τέλη 2007 καταρρέουν Lehman Brothers και άλλες γιγαντιαίες τράπεζες με δεκάδες χιλιάδες ανέργους
- Δεκέμβριος 2008 νεολαιίστικη εξέγερση στην Αθήνα και σε 40 πόλεις της Ελλάδος. Αφορμή η εν ψυχρώ δολοφονία νέου από αστυνομικό
- 2009 μαζικές Διαδηλώσεις φοιτητών στο Λονδίνο αφορμή η υποβάθμιση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και η συναφής μείωση κονδυλίων.

- 2010 εξεγέρσεις νέων κυρίως μεταναστών στις υποβαθμισμένες συνοικίες του Παρισιού και άλλων Γαλλικών Πόλεων ·
- 2011 «Αραβική Άνοιξη» ξεσηκωμοί αρχικά Τυνησία μετά Αίγυπτο και στις περισσότερες Αραβικές χώρες–εμβληματική η Πλατεία Tahrir (με δύο ανατροπές σε ένα χρόνο).
- 2011 «Indignados» στην Μαδρίτη (πλατεία Del Sol), «Αγανακτισμένοι» πλατεία Συντάγματος κατά της Μνημονιακής λιτότητας
- 2012 «Occupy Wall Street» Νέα Υόρκη , Washington και δεκάδες άλλες πόλεις των ΗΠΑ ενάντια στο diktat τραπεζών και hedge funds·
- Διαδηλώσεις στην Φρανκφούρτη κατά Χρηματοπιστωτικού συστήματος συνάμα εξεγέρσεις στις μεταναστευτικές συνοικίες στην Σουηδία –χώρα υπόδειγμα του Κράτους Πρόνοιας για περικοπές στο κοινωνικό κράτος.
- 2013 εξέγερση ενός εκατομμυρίου Βραζιλιάνων σε πάνω από 100 πόλεις με αφορμή την αύξηση της τιμής των εισιτηρίων στα μέσα μαζικής συγκοινωνίας αλλά και τις δραστηκές περικοπές στις δημόσιες δαπάνες. «Πληρώστε για την Υγεία, την Εκπαίδευση, το κάθε Δημόσιο Αγαθό και όχι για το Mundial και τους εργολάβους του» διακήρυτταν οι κατά τα άλλα ποδοσφαιρο-μανιας Βραζιλιάνοι.

Όλες οι διαμαρτυρίες και εκρήξεις δεν μπορούν να αναχθούν σε μία και μοναδική διεκδίκηση. Όμως υπόστρωμα σε όλες είναι περισσότερη Δημοκρατία, καταδίκη της διαφθοράς και συνειδητά ή ασύνειδα απόρριψη του τρόπου λειτουργίας του ενός εναπομείναντος συστήματος με όλες του τις εκφάνσεις και χωρίς έτερο συστημικό αντίβαρο –του Καπιταλισμού. Σε πλείστες όσες *περι-πτώσεις* υπάρχουν *επι-πτώσεις* και ανατροπές: ανατροπή καθεστώτων, καταποντισμός δια των εκλογών κυβερνητικών κομμάτων (κατά κανόνα όποιου βρίσκεται στην εξουσία είτε Κέντρο Δεξιά είτε Κέντρο Αριστερά) και ανάδυση έστω και πρόσκαιρη νέων πρωτόγνωρων κινήματων. Φυσικά τα ίδια αυτά κινήματα όσο αστραπιαία εμφανίστηκαν με τον ζωηρό ακτιβισμό τους ενδέχεται κάλλιστα να εξαφανιστούν με την ίδια ταχύτητα αναιρώντας το αρχικό κλίμα υπέρμετρης θριαμβολογίας.

4. ΠΑΡΚΟ GEZI, ΠΛΑΤΕΙΑ TAKSIM, ΤΟΥΡΚΙΑ

Στην αλληλουχία ιδιαιτεροτήτων εντάσσεται και η Πλατεία Taksim, το πάρκο Gezi – δηλαδή το τμήμα που απέμεινε από τον Πρότερο Δημοτικό Κήπο του Taksim που με νόστο αναπολεί ο Γιώργος Θεοτοκάς στον αυτοβιογραφικό του *Λεωνή*³ και δεκάδες άλλες πόλεις στην Κωνσταντινούπολη και όλη την Τουρκία όπου συμμετείχαν Κεμαλικόι, Αριστεροί, ισλαμιστές δημοκρατικοί και συντηρητικότεροι του AKP (σε ελληνική απόδοση Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης), εθνικιστές, Κούρδοι, Αλεβί, ακόμη και φασιστικές οργανώσεις.⁴

A. Η ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ.

Ως προς τον προσδιορισμό των φαινομένων σε μια εμπόλεμη ζώνη όπως ήταν το Taksim, όπου οι δυνάμεις καταστολής εντέλλονται να μεταμορφώσουν σε «υγειονομική αποστειρωμένη ζώνη»⁵ πρώτο διακύβευμα η ορολογία. Παρατακτικά

³ Αναφέρεται εκτενώς στο Δημοτικό ο Νίκος Σιγάλας στον πρόλογο του στην επικείμενη δεύτερη έκδοση στα Τουρκικά του *Λεωνή*.

⁴ Αναπαράγω τις ομαδοποιήσεις από το άρθρο του Φώτη Μπενλισοϊ, «Το εύκολο σχήμα, Ισλάμ εναντίον κοσμικού κράτους, είναι λάθος», εφ. *Η Αυγή*, Τρίτη 4 Ιουνίου, σελ.19

⁵ Διατύπωση προσαρμοσμένη από άρθρο του Tim Arango, «Park Defender Helped Set off Turkey's, Crisis», εφημ. *The New York Times*, 6 Ιουνίου 2013 που αναφέρεται στο πρόσωπο(δικηγόρο) που

όσα αλίευσα από τον λόγο των συμμετεχόντων και των ευνοϊκά προσκείμενων παρατηρητών (δημοσιογράφοι και διανοούμενοι):

- «ανέλπιστο κίνημα»⁶ ;
- «εργαστήρι αλληλεγγύης, διαλόγου, διαβούλευσης, αυθόρμητης βοήθειας»
- «διαμαρτυρία(protesto) / διαμαρτυρία σιωπής» (ευρηματική συμβολή του Taksim περιείχε ρεσιτάλ πιάνου χωρίς διάλειμμα και ομαδική ανάγνωση)⁷
- «εξέγερση» ή «ξεσηκωμός» πολιτών σε «ατμοσφαίρα καρναβαλιού ελευθερίας»⁸
- «αφύπνιση», «αναγέννηση»
- «αντίσταση» (οι ακτιβιστές χρησιμοποιούν τον όρο *direnis*) «παθητική αντίσταση» αντιδρώντας στην αίσθηση υποτελούς ταπείνωσης και διεκδικώντας αξιοπρέπεια με όλη την αντι-καπιταλιστική σημειολογία -γκραφίτι κυρίως σε τράπεζες.
- «επανάσταση»

Συνοπτικά μου φαίνεται ακριβής η εκτίμηση του φίλου ιστορικού Edhem Eldem σε άρθρο στους N.Y.T.⁹: το εκδηλωθέν κίνημα διαμαρτυρίας συντίθεται από νέους οι οποίοι αποφάσισαν να υπερασπιστούν το περιβάλλον τους –ο δημόσιος χώρος πρασίνου- ενάντια στην βία και καταχρηστική μεθόδευση μιας κυβέρνησης η οποία ήταν έτοιμη να το καταστρέψει στον βωμό των θεών του νέο-φιλελευθερισμού και του νέο-Οθωμανισμού». (η επανοικοδόμηση Οθωμανικών στρατιωτικών κτισμάτων ως shopping mall).

Αντίστροφα η κυβερνητική και ραδιοτηλεοπτική προπαγανδιστική ορολογία έχει τα εξής επιθετικά χαρακτηριστικά:

- οι μαζικές διαδηλώσεις μεταφράζονται σε μικρές «εξτρεμιστικές μειοψηφίες»
- συνάμα και αντιφατικά οι ίδιοι νέοι που χαρακτηρίζονταν «απολίτικοι» ως πρόσφατα, στιγματίζονται ως «λαφυραγωγοί», «πλιατσικολόγοι», «αλήτες», «μπαχαλάκηδες», «αλκοολικοί»¹⁰ (στο κατηγορητήριο περιλαμβάνονται ως «μπεκρήδες» Κεμάλ Ατατούρκ και Ισμέτ Ινονού), δαιμονοποιούνται οι νέοι ως «προβοκάτορες» (ενώ όμως τυχαίως μεταμφιεσμένοι αστυνομικοί που σημμένα κατέστρεφαν προθήκες για να πάρουν λήψεις οι τηλεοπτικές κάμερες)¹¹ και ως «τρομοκράτες».
- οι «από τα κάτω» αυθόρμητες κινητοποιήσεις εμφανίζονται ως εάν να καθοδηγούνται από Κεμαλιστές εχθρούς του Ισλάμ
- τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης καταγγέλλονται ως σατανικά «η χειρότερη απειλή για την κοινωνία...ιδιαίτερα το Youtube και όμως ιδιαίτερα τα τιτβίσματα του Twitter»(143 εκατομ. τα twits σε 12 μέρες)¹².
- Καταγγέλλονται από τον πρωθυπουργό συνωμοσίες ξένων δυνάμεων», «το λόμπι των επιτοκίων» σηματοδύοντας με έναν συγκεκριμένο αντισημιτισμό «το εβραϊκό

πρόταξε το κορμί του στην μπουλντόζα που πλησίαζε να κατεδαφίσει και να ξεριζώσει και κινητοποιήθηκε αστραπιαία να ειδοποιήσει τα κοινωνικά δίκτυα του.

⁶ Οι δύο τελευταίοι προσδιορισμοί δόθηκαν για το Taksim από τον Φερντά Κεσκίν, καθηγητή φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Μπιλγκί όπως αποδόθηκαν στα Ελληνικά από την Φραγκώ Καράογλαν στο δελτίο της 20 Ιουνίου 2013.

⁷ Αναφέρεται στο δελτίο τύπου της Φρ. Καράογλαν, 18 Ιουνίου 2013.

⁸ Διατύπωση του Σιρρί Σουρεγιά Οντέρ-Κούρδος-σύμβολο της αντίστασης στο Πάρκο Gezi, εφημ. *Radikal*, όπως μεταφράστηκε από την Φρ. Καράογλαν στο δελτίο της, 20 Ιουνίου 2013.

⁹ Edhem Eldem, «Turkey's False Nostalgia», εφημ. *The New York Times*, 16 Ιουνίου 2013.

¹⁰ Χαρακτηρισμοί αντίστοιχοι με αυτούς που ακούσαμε στην Ελλάδα μετά τον Δεκέμβριο του 2008 νέοι «του καναπέ», «του φραπέ», του «life style».

¹¹ Constanze Letsch, «Teargas and water cannon deployed as police try to crush Istanbul protests», *The Guardian*, 12 Ιουνίου 2013, σ.18.

¹² Επισημαίνεται και από τον Βαγγέλη Κεχριώτη σε άρθρο του στην εφημ. «Αυγή», «Το twitter και το Facebook είναι ο «βραχνάς της κοινωνίας», 5 Ιουνίου 2013.

λόμπι»¹³ σε σύμπραξη με οργανωμένους πεμπτοφαλαγγίτες εντός της επικράτειας συντονιζόμενοι μάλιστα για την ανατροπή κυβερνήσεων σε Τουρκία και Βραζιλία!!

Β. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΙΚΡΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ

Το διακηρυγμένα Μουσουλμανικών ροπών κυβερνών κόμμα παραπέμπει στο Οθωμανικό-Ισλαμικό παρελθόν όταν νομοθετεί στην κατεύθυνση της κοινωνικής μικρομηχανικής παρέμβασης στις καθημερινές ατομικές συμπεριφορές είτε με κανονιστικές ρυθμίσεις είτε με δηλώσεις υψηλών στελεχών του ΑΚΡ και με πρωθυπουργό τιμωρό¹⁴. Επιγραμματικά ακούστε κάποιες λεπτομέρειες που ξεπερνούν τα όρια της γελοιοτητας αλλά γίνονται πολύ σοβαρές όταν εκστομίζονται από τους ιθύνοντες ακόμη και τον ίδιο τον πρωθυπουργό:

- μεθοδεύει την ποτοαπαγόρευση
- τιμωρεί το φιλί στον δημόσιο χώρο ενώ συμβουλεύει ενάντια στην χρήση crayon !!
- Επιβάλλει στις γυναίκες την υποχρεωτική μαντίλα σε δημόσιους χώρους
- με κριτήριο αποκλειστικό την ισλαμική ηθική για την τουρκική οικογένεια και ειδικότερα την γυναίκα απαγορεύει τις εκτρώσεις -μια που όσες το επιδιώκουν δεν είναι τίποτε λιγότερο από «φόνισσες»- και όσες επιδιώκουν συνεύρεση εκτός γάμου είναι «πόρνες»¹⁵ αντιθέτως προτρέπει στην πολλαπλή τεκνοποιία: «κάντε πέντε παιδιά μην γεννάτε με καισαρική που επιτρέπει τρεις γέννες το πολύ»¹⁶. Οι ακρότητες στις γελοίες διατυπώσεις λειτουργούν και εκφοβιστικά - αποτρεπτικά.

Γ. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΓΑ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ:

- θέτει εκτός νόμου την γενική απεργία και απειλεί με διατάξεις τις συναθροίσεις
- Το καθεστώς Ερντογάν προωθεί κατ' αυταρχικό τρόπο γιγαντιαία projects τα οποία ανατίθενται σε φίλια προσκείμενους ισλαμιστές μεγαλο-εργολάβους¹⁷ και το κυριότερο χωρίς να γνωμοδοτούν δημοκρατικά οι άμεσα ενδιαφερόμενοι κάτοικοι¹⁸. Τα projects περιλαμβάνουν:

¹³ Αναφέρεται σε κύριο άρθρο του Εγιούπ Τζάν, αρχισυντάκτη της εφημερίδας *Radikal*, μεταφρασμένο στο δελτίο της Φραγκώς Καράογλαν, *Δελτίο Τουρκικού Τύπου*, 20 Ιουν.2013. Στο ίδιο άρθρο εντάσσεται η εξής ενδιαφέρουσα παρατήρηση του : «Υπάρχει μια ασυμμετρία στην ποσότητα της κριτικής που ασκείται σε χώρους της κοινωνίας πολιτών όπως είναι οι δεξαμενές σκέψης, τα πανεπιστήμια και τα ΜΜΕ. Στην Αμερική ασκείται απέναντι στην Τουρκία το 1/1.000οστό της κριτικής που ασκείται στην Τουρκία εναντίον της Αμερικής...Η κριτική της τουρκικής πλευράς εναντίον των ΗΠΑ, δεν μπαίνει εύκολα στα ραντάρ του αμερικανικού τύπου. Αντίθετα η κάθε λέξη που βγαίνει από το στόμα αμερικανών αρμοδίων, απηχεί στην τουρκική κοινή γνώμη, διογκωμένη τις περισσότερες φορές και με θεωρίες συνωμοσίες...».

¹⁴ Luke Harding, «Fear and loathing grips Turkey as anti-Erdogan protests gather pace», εφημ. *The Guardian*, 4 Ιουνίου 2013 αλλά και Erick Zürcher στην εφημ. Ταράφ, 12 Ιουνίου 2013 όπως μεταφράστηκε από την Φρ. Καράογλαν στο δελτίο της, 20 Ιουνίου 2013.

¹⁵ Guillaume Perrier, «Turquie: récit d'une nuit de résistance sur la place Taksim, à Istanbul, εφημ. *Le Monde*, 2 Ιουνίου 2013.

¹⁶ Εμινέ Γιλμάζ δημοσιογράφος σε συνέντευξη στο *Βήμα της Κυριακής* 9 Ιουνίου 2013.

¹⁷ Κατά δήλωση του ιστορικού Edhem...

¹⁸ Ο Dogan Kuban 87 ετών ο κατ'εξοχήν ιστορικός της πολεοδομίας της Πόλης με πολλά συναφή βιβλία δήλωσε πως «κανείς δεν ρωτήθηκε για τα προτεινόμενα σχέδια ανάπλασης...ενόσω η προστασία αρχαιολογικών και ιστορικών τόπων είναι κομμάτι αναπόσπαστο της Ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς». Βλ. Tim Arango, «Protests in Turkey Reveal a Larger Fight over Identity», εφημ. *The New York Times*, 2 Ιουνίου 2013· παράλληλα ένα χρόνο νωρίτερα ο Σάββας Τσιλένης, Έλληνας ιστορικός της Αρχιτεκτονικής της Πόλης είχε προειδοποιήσει για «τα τεκταινόμενα» στο Σάββας Τσιλένης, «Θα γίνει Τιεμ Αν Μεν η πλατεία Ταξίμ;», επιθ. *Σύγχρονα Θέματα*, τχ.116, Ιανουάριος-Μάρτιος 2012. Βλ. και «Η Καλλιτεχνική αξία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Πόλης και τα ζητήματα προστασίας της» στον τόμο *Σύνδεσμος Αποφοίτων Ζωγραφείου, Συνάντηση στην Πόλη. Το*

- μια τρίτη γέφυρα πάνω από τον Βόσπορο με το όνομα του αιμοσταγούς Οθωμανού Σουλτάνου Γιαβούζ Σελίμ, που καταδίωξε και έσφαξε τους Αλεβί ετερόδοξους
- ένα τρίτο αεροδρόμιο «το μεγαλύτερο του κόσμου», όπως προαναγγέλλεται
- Το σημαντικότερο όλων η «Διώρυγα της Ισταμπούλ» που θα ενώνει την Μαύρη Θάλασσα με την Θάλασσα του Μαρμαρά παρακάμπτοντας τον Βόσπορο και που θα κόψει την Κωνσταντινούπολη κυριολεκτικά στα δύο μετατρέποντας το ιστορικό ευρωπαϊκό κέντρο της σε νησίδα !!.
- στα «Φαραωνικά» αυτά σχέδια επιδιώχθηκε η λεγόμενη «ανάπλαση» στο Πάρκο Gezi που θα περιέχει τεράστιο Τζαμί, ανακατασκευή πρότερου Οθωμανικού στρατοπέδου στο οποίο θα ενσωματωθεί «shopping Mall»· ανάπλαση ή όπως χαρακτηρίστηκε «ένα συνολάκι οθωμανο-Μπαρόκ» «Κιτς αισθητικής» ή αλλιώς «το Las Vegas», με Ισλαμο-Οθωμανική γκλαμουριά»-»απ»έξω Ισλαμο-οθωμανισμός από μέσα κερδοφόρος super-καταναλωτισμός».¹⁹ συναφώς ο Cengiz Aktar παρουσίασε την στρατηγική του κυβερνώντος κόμματος να απαρτίζεται από «ισλαμικό εθνικισμό και κατασκευές»²⁰ και πιο πρόσφατα την «κοινωνική πολιτική αναγόμενη σε ένα πολύ πρωτόγονο μοντέλο: καταναλώστε όλα τα θαυμάσια καλούδια των Malls και βουλώστε το».²¹
«Ανάπτυξη», «αξιοποίηση», «ανάπλαση» λέξεις που όταν τις ακούω στην Ελλάδα τρέπομαι σε άτακτη φυγή καθόσον γνωρίζω πως συμβαδίζουν με μικρές και μεγάλες καταστροφές.²² Για να επιτευχθούν όλα τα ως άνω ετοιμάζεται ένα νέο Σύνταγμα που θα μετατρέψει το όλο κυβερνητικό σχήμα σε προεδρικό με υπερ-ενισχυμένη την εκτελεστική εξουσία όχι άσχετο με τις φιλοδοξίες του πρωθυπουργού.

Εν ολίγοις, η εξουσία αρχικά κανοναρχεί και εν συνεχεία απαιτεί να δεχθούν απαξάπαντες τις επιλογές της για τις καθημερινές συμπεριφορές ενώ ως προς την πολιτική διαμαρτυρία αντιδρά με δυσανάλογα βίαια μέτρα καταστολής –ψεκασμός με τόνους δακρυγόνων, σπρέι πιπεριού²³, επιχειρήσεις σκούπας «κάθαρσης» της πλατείας με εκτόξευση υπό πίεση νερού με απολογισμό τέσσερις νεκρούς και 7.500 τραυματίες σύμφωνα με την ένωση ιατρών.²⁴ Ο Αχμέτ Ινσέλ, διεισδυτικός κοινωνικός επιστήμονας, μιλάει για «καθεστώς ωμής τυραννίας».²⁵

5. ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

A. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Όταν κρίνεται η αυταρχική, αντι-δημοκρατική συμπεριφορά ενός καθεστώτος χρειάζεται να *συγ-κρίνεται* για να έχει κανείς την αίσθηση της σχετικότητας. Ποιες

παρόν και το Μέλλον Κείμενα για την Ρωμείκη Κοινότητα της Κωνσταντινούπολης, εκδ. Καλειδοσκόπιο-ΚΕΜΜΟ, Αθήνα 2009, σελ. 133-142.

¹⁹ Ο Ara Guler ο σημαντικότερος Τουρκο-Αρμένιος φωτογράφος της Istanbul –που θαυμάσαμε προ διετίας την έκθεση του στο Μουσείο Μπενάκη- γέννημα-θρέμμα της Πόλης στα 84 του θα δηλώσει πως δεν υπάρχει συνοικία της που να θυμίζει τον τόπο των εφηβικών του χρόνων.

²⁰ Cengiz Aktar, σε ραδιοφωνική εκπομπή του *Acik Radyo* όπως καταγράφεται από Φρ. Καράογλαν στο δελτίο της, 6 Αυγούστου 2012.

²¹ Cengiz Aktar, στο Luke Harding, «Fear and loathing grips Turkey as anti-Erdogan protests gather pace», εφημ. *The Guardian*, 4 Ιουνίου 2013.

²² Στην περιοχή Τακσίμ και μόνο κατεδαφίστηκε ο αρχαιότερος θεατρο-κινηματογράφος της Πόλης, απειλείται η Ρώσικη Ορθόδοξη Εκκλησία κ.α. πολλά.

²³ Αναφέρεται στο Φραγκώ Καράογλαν, *Δελτίο Τουρκικού Τύπου*, 6 Αυγούστου 2012.

²⁴ Agence France Presse, «Turquie: Erdogan joue la démonstration de force», εφημ. *Libération*, 16 Ιουνίου 2013.

²⁵ Αχμέτ Ινσέλ, «Η Εξέγερση της Αξιοπρέπειας», στην *Radikal* μετάφρ. Ιλεάνα Μορόνη στην εφημ. *Αυγή*, «Ενθέματα», Κυριακή 9 Ιουνίου 2013.

είναι οι αντίστοιχες τάσεις την ίδια περίοδο με άλλες όμορες χώρες πολιτικο-γεωγραφικά και πολιτισμικο-θρησκευτικά; ακόμη πως συγκρίνεται η ποιότητα της Δημοκρατίας με πρότερες περιόδους στην ιστορία της; Για την Τουρκία αυτό σημαίνει Ευρωπαϊκό και Αραβικο-ισλαμικό πλαίσιο σύγκρισης και Ιστορικά το Κεμαλικό και Οθωμανικό παρελθόν. Μπορεί με έναν επιθετικό εθνικισμό να υστερεί σοβαρά ως προς την Ευρώπη με ποικίλα κριτήρια δημοκρατικότητας, ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων όπως και ελευθερίας της έκφρασης –και δημοσιογραφικής²⁶ το οποίο δεν σημαίνει πως η ίδια η Ευρώπη δεν έχει τα δικά της σοβαρά προβλήματα δημοκρατίας και όχι απλώς «ελλείμματα δημοκρατίας» όπως λέγαμε την προηγούμενη 25ετία· σήμερα τίθεται ζήτημα ετερονομίας από την ισχυρότερη οικονομία της –την Γερμανία. Την ίδια ώρα η Τουρκία προβάλλονταν ως μοντέλο με κριτήρια τον τύπο νεοφιλελεύθερης Οικονομικής Ανάπτυξης και την μίξη Δημοκρατίας και Ισλάμ για άλλες Ισλαμικές χώρες και με επίταση στην διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης (που μετά την κρατική καταστολή μάλλον ακυρώθηκε)²⁷.

Η ανάγνωση του παρελθόντος ή μάλλον των παρελθουσών εποχών υπεισέρχεται ορμητικά στην θεώρηση και την πρακτική του παρόντος ενδεχομένως προδιαγράφοντας τα μέλλοντα γενέσθαι. (π.χ. η θέαση της Κλασική Αρχαιότητας σε μας έτσι όπως μαγευτικά βρισκόμαστε υπό το φως της συσκοτίζει ή/και σβήνει όλες τις άλλες εποχές πριν και μετά δημιουργικότητας στην Ελλαδική επικράτεια). Το αληθινά Δημοκρατικό παρόν και μέλλον της Τουρκίας δεν μπορεί να εμπνευσθεί από τέτοια πρότυπα του εγγύς Κεμαλικού ή του απώτερου Οθωμανικού παρελθόντος αν και μπορεί επιλεκτικά να παραπέμψει σε ορισμένες πτυχές (π.χ. Οθωμανική ανεκτικότητα πάντα σε ένα Δεσποτικό-Αυταρχικό πλαίσιο) Κεμαλικός αντικληρικαλισμός). Η ελληνική εκπαιδευτική εθνικιστική ιδεολογία που βλέπει μόνο μια συνεχή τελετουργική Αντίθεση Ελλάδος - Τουρκίας από ιδρύσεως Ελληνικού Κράτους και με νέα ορμή από το 1922 επιμένει να προβάλλει αποκλειστικά και μόνο Πατριάρχες και Μητροπολίτες να απαγχονίζονται ενόσω είναι συνήθης πρακτική ήταν να στραγγαλίζονται και να δηλητηριάζονται και Βεζίρηδες αλλά και ενδοπαλατιανά να θανατώνονται με δολοπλοκίες επίφοβα ανεπιθύμητοι αδελφοί, πατεράδες ακόμη και υιοί Σουλτάνων. Η νοσταλγία επομένως τέτοιων εποχών που διακρίνει σημαντικό μέρος των Τουρκικών πολιτικών ελίτ δεν έχει θέση σήμερα σε μια χώρα που ενδιαφέρεται για την δημοκρατική και Ευρωπαϊκή προοπτική της.

Στο Taksim διαδηλώσανε και νοσταλγοί του Κεμαλισμού. Ο εθνικός ύμνος συνδυάστηκε με συνθήματα του είδους «είμαστε όλοι στρατιώτες του Μουσταφά Κεμάλ»²⁸, και κόκκινες σημαίες και αφίσες του Κεμάλ -τα λάβαρα του Τουρκικού εθνικισμού που βλέπαμε στην τηλεόραση.²⁹ Δεν ήταν αποδεκτή από τους περισσότερους αυτή η στάση μια που το να ομνύουν στην δημοκρατική προοπτική δεν νοείται να παραπέμπουν στις δεκαετίες του εκκοσμικευμένου μεν αλλά βάνουσου στρατοκρατικού Κεμαλισμού και τα ανά δεκαετία στρατιωτικά πραξικοπήματα στο όνομα του (1960, 1971, 1980 και αποτυχημένα τελεσιγραφικά το 1997).

²⁶ Ο αριθμός φυλακισμένων δημοσιογράφων στην Τουρκία είναι από τους υψηλότερους στον κόσμο Quentin Girard, «Istanbul: Ce sont les arbres qui cachaient la forêt du ras-le-bol», εφημ. *Libération*, 2 Ιουνίου 2013.

²⁷ Βλ. μελέτη Jonathan Levack, Gokç Perçinoğlu, «Turkey and the Middle East: A Sub-Regional View», TESEV-Foreign Policy Programme, 2013 όπου συμπερασματικά εκτιμούν πως η κυβέρνηση εκτός από την Οικονομία πρέπει να προσέξει τα ζητήματα Δημοκρατίας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως κόρην οφθαλμού εάν θέλει να λειτουργεί ως πρότυπο στην ζώνη των Αραβικών και Μουσουλμανικών χωρών.

²⁸ Από εφημ. *Radikal*, 12 Ιουνίου 2013 όπως μεταφράστηκε από την Φρ. Καράογλαν στο δελτίο της, 12 Ιουνίου 2013

²⁹ Εν μέρει αναλογικά με τις Ελληνικές σημαίες του πάνω Συντάγματος.

B. Η ΑΡΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΕΡΝΤΟΓΑΝ

Τις δεκαετίες σκληρού και στρατοκρατικού αυταρχισμού απέναντι στον τουρκικό λαό και διωγμού των μειονοτικών εθνοτήτων καταπολέμησε η κυβέρνηση Ερντογάν συστηματικά με σημαντικούς βαθμούς επιτυχίας. Τηλεγραφικά υπενθυμίζω τα σημαντικά μέτρα εκδημοκρατισμού που προώθησε και με την πίεση της Ευρώπης ως προϋπόθεση στην ενταξιακή πορεία:

- Καταργεί την θανατική ποινή (ενόσω συνεχίζεται να ισχύει στις ΗΠΑ)
- Καταργεί –όχι τόσο ουσιαστικά αλλά σίγουρα τυπικά- την λειτουργία των στρατιωτικών δικαστηρίων και τις υπερεξουσίες του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας
- επιτρέπει την χρήση της κουρδικής γλώσσας στον δημόσιο χώρο και στα ραδιο-τηλεοπτικά κανάλια
- Αποκαθιστά κανάλια επικοινωνίας με μειονότητες (Ρωμείκη, Αρμενική, Εβραϊκή)
- Ειδικότερου ενδιαφέροντος για τις θρησκευτικές κοινότητες πρώτες παραχωρήσεις προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Διάλογος για / και επαναλειτουργία της Σχολής της Χάλκης, και χαλάρωση απαγορεύσεων για την λειτουργία εκκλησιών ανά την Τουρκική Επικράτεια – Παναγία Σουμελά, κ.α. στην Καππαδοκία).
- Με τις υποθέσεις Εργκενεκόν³⁰ και Βαριοπούλα για πρώτη φορά στην σύγχρονη Τουρκική ιστορία δικάζονται, καταδικάζονται και φυλακίζονται 100δες στρατηγοί, αρχηγοί του στρατού και της ασφάλειας.³¹
- Παραδόξως για πολλούς που δεν έχουν μελετήσει το Τουρκικό πολιτικό Ισλάμ συνεχίζει σήμερα με νέα μουσουλμανικά καρτέλ συμφερόντων³² οι βάσεις άνθησης της οικονομίας οι βάσεις της οποίας ετέθησαν με την Θατσερική πολιτική των πρωθυπουργών Τορκούτ Οζάλ και αργότερα Τανσού Τσιλλέρ. Ορισμένοι δείκτες:
 - Πρωτοφανείς ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ (9%) -δεύτερη παγκοσμίως μετά την Κίνα-
 - 7^η οικονομία στην Ευρώπη ενώ συμμετέχει στους G20 ως η 15^η ισχυρότερη οικονομία στον κόσμο.

Συνάμα όμως φαίνεται να έχει σήμερα ένα τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα και εξαρτάται από την εισροή κεφαλαίων δηλαδή ξένους επενδυτές.

- Δεν μπορεί ακόμη να μας διαφεύγει πως η διακυβέρνηση Ερντογάν απευθύνθηκε πέρα από το κεφάλαιο της Ανατολίας Ισλαμικών συμφερόντων στις πτωχές μάζες της Ανατολίας· προχώρησε σε έργα κοινωνικής υποδομής σε σύμπραξη με τα δίκτυα αλληλεγγύης του Ισλάμ.³³ Οι πράξεις αυτές συνδυαστικά με κάποια αίσθηση δικαίου

³⁰ Το όνομα προέρχεται από την κοιλιάδα Εργκενεκόν που σύμφωνα με την εθνική μυθολογία είναι ο τόπος γέννησης του τουρκικού έθνους. Βλ. Amalia Van Gent, *Τουρκικά ρήγματα. Μια Χώρα σε αναζήτηση ταυτότητας*. Πρόλογος Niyazi Kizilyurek, μτφρ. Γεωργία Τσιλίκη, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2011, όπως παραπέμπεται από τον Διονύση Γουσέτη στην βιβλιοκριτική του «Πίσω από τους μύθους για την Τουρκία», στο *The Athens Review of Books*, Δεκ. 2011, σ.47.

³¹ Οι δολοφονίες με χαρακτηριστικότερες του Τουρκο-Αρμένιου εκδότη και δημοσιογράφου Χράντ Ντίνκ, ενός καθολικού ιερέα.

³² Νίκος Μούδουρος, *Ο Μετασχηματισμός της Τουρκίας. Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό*, πρόλογος Σία Αναγνωστοπούλου, επίμετρο Σταύρος Τομπάζος, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2012.

³³ Για τους ενδιαφερόμενους επισημαίνω από τις σχετικά πιο πρόσφατες εκδόσεις, εκτός από το Νίκος Μούδουρος, τα εξής: Kerem Oktem, *Angry Nation. Turkey since 1989*, εκδ. ZED books, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, 2011, Ιωάννης Γρηγοριάδης, *Η Πρόκληση του Εξευρωπαϊσμού*, εισαγ. Θ. Κουλουμπής, εκδ. Σιδέρης 2011, Niyazi Kizilyurek, *Κρεμαλισμός. Η γένεση και η εξέλιξη της επίσημης ιδεολογίας της σύγχρονης Τουρκίας*, εκδ. Μεσόγειος/Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2006, Norman Stone, *Turkey. A Short History*, Thames & Hudson, Λονδίνο, 2010, και για μια μάλλον απολογητική της επίσημης Τουρκικής πολιτικής και αντίληψης Andrew Finkel, *Turkey. What everyone needs to know*, Oxford University Press,

και ισότητας επιδοκιμάστηκαν από τα φτωχότερα στρώματα ψηφίζοντας τον σε τρεις εκλογικές αναμετρήσεις χωρίς νοθεία με ποσοστά που έφτασαν γύρω στο 50%.³⁴

Την ίδια ανθηρή για τους οικονομικούς δείκτες περίοδο προβάλλουν οι σκοτεινές πτυχές σοβαρότερες των οποίων είναι:

- ο το χαμηλό επίπεδο διαβίωσης της κοινωνίας αν και ανέβηκε ο μέσος όρος- αποκρύπτοντας τις ακραίες ανισότητες
- ο χαμηλή αγοραστική δύναμη – συγκριτικά 30ή στις 37 χώρες του ΟΟΣΑ

Παρά τον αυταρχισμό μοιάζει να παραμένει λαοπρόβλητος η κυβέρνηση Ερντογάν βάσει των δημοσκοπικών ενδείξεων μέχρι τούδε αλλά με κομμένα τα φτερά ως προς την δυνατότητα του να ασκεί μια προσωπική μονοκρατορία.

6. ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ

Αναμφίβολα βρισκόμαστε μετά από μια 10ετία σημαντικών ρήξεων με το αυταρχικό Κεμαλικό παρελθόν που δεν μπορούμε να παραβλέψουμε στο όνομα του επείγοντος της κριτικής μας στον πολωτικό νέο-αυταρχισμό, με το υψηλότερο έκτοτε επίπεδο βίας, όπου και πάλι οι πολλαπλές αποχρώσεις χάνονται κάτω από τα κύμβαλα του πολέμου. Μια βία κρατική και αστυνομική η οποία επικάθεται στην μόνιμη κατασταλτική βία στην Κουρδική Ανατολή³⁵ και στην στρατιωτική εμπόλεμη βία είτε αρχικά με το Ιράκ είτε πιο πρόσφατα με την Συρία. Η βία έχει ως προανάκρουσμα την λεκτική βία που εκφράζεται προπαγανδιστικά με όλο το συναφές λεξιλόγιο και με την αρματωσιά όλων των συνόρων ραδιοτηλεοπτικών ΜΜΕ (δημοσίων και ιδιωτικών) ελεγχόμενα και από μουσουλμανικούς ομίλους μεγα-συμφερόντων «έτοιμους να θυσιάσουν τα πάντα από το περιβάλλον ως τις ισλαμικές τους αξίες» όπως το θέτει ο Κερέμ Οκτέμ.³⁶ Τα ΜΜΕ με ισχυρή πολιτική διαπλοκή εντέλλονται για κατ'επανάληψη ψεύδη και προπαγανδιστικές υποσχέσεις, αγνοώντας για μέρες τις συγκεντρώσεις (αντ'αυτών αναμετέδιδαν την ζωή των πιγκουίνων, μαγειρικές συνταγές κ.α. σίριαλ)

Μονοσήμαντες αποκλειστικές ερμηνείες δεν μπορούν από μόνες τους να μας βοηθήσουν στην κατανόηση των φαινομένων. Ισχύουν πτυχές και μόνο της κάθε ερμηνείας ολιγότερο ή περισσότερο όχι όμως οι γενικευτικοί αφορισμοί. Είναι όλα όσα προανέφερα και κατά περίπτωση ποικίλοι πολύ ιδιαίτεροι συνδυασμοί που δεν επιτρέπουν ούτε εισαγγελικές καταδίκες κατά των νέων ούτε φυσικά ευκαιριακές ηρωποιήσεις. Πρόκειται, θα έλεγα με βάση όλα όσα διάβασα και άκουσα, για την συνέργια τριών πολιτικών ιδεολογιών που έχουν ευρύτερη απήχηση: Πολιτικός Ισλαμισμός (όχι το Ισλάμ ως θρησκεία), «εργολαβικός» καταναλωτισμός και

2013 αλλά και την σειρά μεταφράσεων που διευθύνει ο Στέφανος Παπαγεωργίου. Ξεχωρίζω ως προς το ιστορικό υπόβαθρο κατανόησης το βιβλίο Selim Deringil, *Η Καλά προστατευόμενη Επικράτεια. Ιδεολογία και νομιμοποίηση της Εξουσίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία 1876-1909*, μτφρ Στέφανος Παπαγεωργίου, εκδ. Παπαζήση.

³⁴ Με την κάθετη εναντίωση στην επανεκλογή Ερντογάν διεθνών ισχυρών κύκλων όπως αποτυπώθηκαν χαρακτηριστικά με πηχαιούς τίτλους και εξώφυλλα σε δύο βασικά έντυπα του αγγλικού κεφαλαίου *Financial Times & Economist* : προτρέπανε να καταληφθεί ο Ερντογάν και το κόμμα του.

³⁵ Μακελειό μόλις πρόσφατα Κούρδων πολιτών μετά από αεροπορικές επιδρομές στο Roboski όπως και βομβαρδισμοί στο Reyhanlı κοντά στα Συριακά σύνορα.

³⁶ Ο Κερέμ Οκτέμ είναι Καθηγητής Τουρκικής Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης· η διατύπωση του προέρχεται από δηλώσεις του στο *Βήμα της Κυριακής*, 9 Ιουνίου 2013, σελ. Α29.

Εθνικισμός.³⁷ Θα κριθεί στα επόμενα χρόνια το πόσο επιφανειακή ή το πόσο βαθιά ήταν η συνέργια τους.³⁸

Προ εικοσαετίας σε συναφές βιβλίο μου είχα συμπερασματικά καταλήξει –περισσότερο από αμνηνία-, πως μοιάζει ως εάν να παραμένουν ανοιχτά τα κυριότερα διπολικά μέτωπα στην Τουρκία: Αυταρχικοί Κεμαλιστές κατά Ισλαμιστών· στρατοκράτες ενάντια στις δημοκρατικές φιλελεύθερες και αριστερές φιλοευρωπαϊκές δυνάμεις· βαθύ κράτος κατά μειονοτήτων θρησκευτικών (ρωμέικη και Αρμενική), Σουνίτες παραδοσιακοί VS ετερόδοξους Αλεβί, –Κούρδοι VS Τουρκικές δυνάμεις ασφαλείας (οι δύο αυτές εθνοτικές κοινότητες αποτελούν από κοινού την συντριπτική πλειοψηφία στην Νοτιο-Ανατολική Τουρκία και βρίσκονται διάχυτα σε όλες τις μεγάλες πόλεις)· σ' αυτά τα προϋπάρχοντα δίπολα έρχονται να επικαθίσουν και άλλα: νομιμότητα κατά παρακράτους και κατά μαφιόζικων συντεχνιών συμφερόντων (όπως αποτυπώνονται σε μερικά από τα σίριαλ που προβλήθηκαν και στην Ελλάδα και προκάλεσαν τις κυβερνητικές αντιδράσεις –και του ίδιου του πρωθυπουργού- στην Τουρκία)· γυναικείο κίνημα κατά παραδοσιακής ισλαμικής ανδροκρατίας· ταξικό δίπολο μια που από την μια βρίσκεται ο συσσωρευόμενος μέγας πλούτος και από την άλλη η διευρυνόμενη φτώχεια και ανεργία· εμπόλεμες ρήξεις στα συνοριακά περίχωρα (Ιράκ, Συρία) αλλά και διπλωματική ρήξη με παραδοσιακό σύμμαχο (Ισραήλ) μετά την εκτέλεση 9 Τούρκων στο πλοίο διατροφικού ανεφοδιασμού των Παλαιστινίων. Άλλο ένα τελικό και εύθραυστο δίπολο: οικολόγοι, εκκοσμικευμένοι φιλελεύθεροι, κεμαλιστές, αριστεροί, φεμινίστριες, νέοι δηλαδή όλοι οι άλλοι μαζί ενάντια στον φόβο Ισλαμικής Θεοκρατίας. Όλες αυτές οι διπολικές καταστάσεις και συγκρούσεις και η έκβαση τους θα προσδιορίσουν τις μέλλουσες εξελίξεις, δηλαδή «ήξεις αφήξεις» όπως σας προιδέασα από την αρχή. Ο φίλος Μουράτ Μπελγκέ, θα δώσει μια κατεύθυνση απάντησης σε όσα επιθυμώ να σας διαμηνύσω κλείνοντας: *ο λόγος του πρωθυπουργού κινείται σ' ένα συνωμοσιολογικό κόσμο με συνωμότες και συνωμοσίες από παντού εναντίον του και άρα ενάντια στην Τουρκία...· ενώ μιλούσαμε για μια «ειρηνική λύση για το Κουρδικό» αρχίσαμε να αναρωτιόμαστε «αν θα έχουμε εμφύλιο». Συμπληρωματικά «μια ανεξέλεγκτη επιθυμία ανάμειξης στην ιδιωτική ζωή του κόσμου, και μια ασυγκράτητη τάση προσβολής γι' όσους δεν είναι σαν τον ίδιο...Μια νοοτροπία που, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, κηρύσσει εχθρούς την Ευρώπη, την Αμερική, το τάδε πρακτορείο ειδήσεων, τον δείνα τηλεοπτικό σταθμό... Όλα αυτά ξεπερνούν τον «στρατώνα» του πάρκου: μπροστά μας βγαίνει μια κοινωνία που «βομβαρδίζεται»³⁹ και που με καταλύτη ένα δένδρο, ένα δάσος εκφράζει την βαθύτατη δυσαρέσκεια της.*

Μολοταύτα χρειάζεται μεγάλη προσοχή στην εκτίμηση των εξελίξεων (ένθερμη αποδοχή ή ακαριαία απόρριψη) γενικότερα και στην Τουρκία ειδικότερα καθόσον η υποτροπή σε τρισχιρότερες καταστάσεις ενδέχεται να είναι προ των πυλών: Οι αιματοχυσίες σε μεγάλη έκταση με τις επάλληλες ανατροπές στην Αίγυπτο.

³⁷ Νοιώσαμε, εν μέρει, την συνέργια αυτή στο πετσί μας προ 20ετίας όταν βρεθήκαμε παρά τις αντίθετες συμβουλές πολλών φίλων Τούρκων μετά από ένα συνέδριο στην Αντάλεια κάπου ανάμεσα στο Ικόνιο και την Καισάρεια όπου μας αντιμετώπισαν καχύποπτα έως εχθρικά σε αντίθεση με το φιλικότατο κλίμα σε όλες τις παραθαλάσσιες Μεσογειακές και Αιγαιακές περιοχές. Ήταν παραμονές Δημοτικών Εκλογών του 1994 με κατακόρυφη άνοδο δύο κινημάτων: Μαύροι Λύκοι της Εθνικιστικής Ακροδεξιάς και Ισλαμιστικό Κίνημα επί Ερμπακάν. Εκτοτε πολλά μοιάζανε να έχουν αλλάξει.

³⁸ Για όλα αυτά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφισμα του καταγγέλλει την τουρκική κυβέρνηση (απορριπτόμενο περιφρονητικά από τον Τούρκο πρωθυπουργό) ενώ η Διεθνής Αμνηστία τον θεωρεί προσωπικά ηθικό αυτουργό καθόσον με τον εμπρηστικό λόγο του προκαλεί την βία. ο.π. εφημ. *The Guardian*, 12 Ιουνίου 2013, σ.18.

³⁹ Φραγκώ Καράογλαν, *Δελτίο Τουρκικού Τύπου*, 14 Ιουνίου 2013.

Ακροτελεύτια παρατήρηση -σε μορφή Υστερόγραφου-περί Δημοκρατίας:

Δεν είναι μόνο στην Τουρκία που πλήττεται η Δημοκρατία· πρόκειται για έννοια που υπονομεύεται από ποικίλες κατευθύνσεις. Όσον με αφορά η Δημοκρατία δεν είναι μια κατάσταση σταθερής ισορροπίας αλλά μια διαδικασία εν τω γίνεσθαι χωρίς τελειωμό. Η κάθε εποχή έχει τα δικά της κριτήρια και ο κάθε τόπος θέτει στόχους με βάση το επίπεδο λειτουργίας της και τα πεδία που επιλέγει εφαρμογής της Δημοκρατίας. Ήταν μια επαναστατική ανακάλυψη στην Αρχαιότητα. Αλλά σήμερα δεν νοείται Δημοκρατία με ύπαρξη δούλων, χωρίς δικαίωμα ψήφου στην γυναίκα όπως στην Αρχαία Αθήνα. Άλλο το 1789 Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα, άλλο η Δημοκρατία του 19^{ου} με την Βιομηχανική Επανάσταση και την Αποικιοκρατία και άλλο η σε πολλαπλά πεδία λειτουργούσα αλλά συνάμα πολύ-επίπεδα διαβρωνόμενη μετα-δημοκρατία. Ναι μεν εκατοντάδες εκατομμύρια ανά τον κόσμο επικοινωνούν με το διαδίκτυο αλλά συνάμα ο Μεγάλος Αδελφός είναι απανταχού παρών και τα πάντα πληρών· οι πρόσφατες αποκαλύψεις για την παρακολούθηση εκατομμυρίων (και την δυνατότητα παρακολούθησης των πάντων ανά την υφήλιο) σε συνάρτηση με την ισχύ σηματοδοτεί την κατάργηση της ιδιωτικής σφαίρας μετατρέποντας τις Αρχές «διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων» σε μανδύα που συγκαλύπτει την πλανητική έκθεση τους, κονιορτοποιώντας την έννοια «προσωπικά δεδομένα». Η αδιαφάνεια πίσω από την διακηρυσσόμενη διαφάνεια. Μήπως βρισκόμαστε προ των πυλών αντικατάστασης του Φιλελευθερισμού από έναν νέο τύπο Ολοκληρωτισμού;